

PERSPEKTIVNÍ DIVADLA MARTINA ENGELBRECHTA Z MOBILIÁRNÍHO FONDU ZÁMKU V LYSICÍCH

ZUZANA MACUROVÁ – ZDEŇKA MÍCHALOVÁ

Obr. 1: Grafický list z konvolutu lysické sbírky: Bičování Krista (7 ks), vydavatelství Martina Engelbrechta, Augsburg, 2. třetina 18. století, mědirytina, kolorováno, mobiliární fond státního zámku Lysice, inv. č. LS 5166 (všechny snímky Z. Michalová, 2017).

Mobiliární fondy hradů a zámků spravované Národním památkovým ústavem obsahují mimořádně bohatý konvolut barokní grafiky. Mezi autory mědirytů z 18. století se nezdálo objevuje jméno augsburského rytce Martina Engelbrechta, jehož dílna a vydavatelství ve své době dosáhly vynikajícího úspěchu. V kontextu našich mobiliárních fondů vyniká obsáhlá sbírka jeho tisků uložených na

zámku v Lysicích (okres Blansko), která vedle běžné dobové produkce obsahuje i tzv. perspektivní divadla, zcela osobitý druh grafické práce spojený právě s augsburskou dílnou. Následující text je věnován fenoménu perspektivních divadel v dobovém kontextu a představení početného lysického konvolutu, jenž dosud zcela unikl odbornému zpracování a prezentaci.

Obr. 2: Grafický list z konvolutu lysické sbírky: Sárkování (7 ks), legenda viz obr. 1, inv. č. LS 5170.

Martin Engelbrecht se narodil 16. září 1684 v rodině augsburského obchodníka s barvami.¹⁾ Při výběru povolání však nenásledoval svého otce. Rozhodl se pro dráhu rytce a vydavatele, tedy pro stejnou kariéru, kterou zvolil i jeho o deset let starší bratr Christian (1672–1735). Kolem roku 1708 podnikl cestu do Berlína a do Vídně, v té době měl již za sebou školení v dílně Gabriela Ehingera (1652–1736). Po návratu nastoupil do bratrovy tiskařské dílny. Ve svých třiatřiceti letech se však osamostatnil a nedlouho poté, roku 1718, uzavřel sňatek se Sibyllou Wickertovou, dcerou zlatníka Andrease Wickerta a neteří rytce Johannese Stridbecka ml. (1665–1714). Roku 1719 obdržel Martin Engelbrecht od císaře Karla VI. desetileté privilegium vydávat „nápadité a potěšující“ kolorované tisky. Privilegium, jež bylo obnoveno i v následujících dvou dekádách, mělo zabránit případnému napodobování děl vzešlých z jeho dílny.²⁾

Engelbrecht se ukázal jako nadmíru schopný obchodník. Během několika málo let se mu podařilo vybudovat prosperující podnik s poměrně širokou a rozmanitou škálou produktů. Roku 1735 byla navíc firma dědictvím roz-

šířena o tiskařství bratra Christiana. V témže roce se také Engelbrechtova nejstarší dcera provdala za rytce Philippa Andrease Kiliana (1714–1759). I další dvě Engelbrechtovy dcery našly své životní partnery v oblasti, jíž se věnoval jejich otec. Druhá z dcer pojala za muže vedutistu Christopha Hörmanna (1716–1804), třetí si vzala rytce Christiana Wilhelma. Martin Engelbrecht zemřel 17. ledna 1756 a právě manžel jeho nejmladší dcery, Christian Wilhelm, převzal vydavatelství, které pod jménem svého zakladatele fungovalo až do třetího desetiletí 19. století.

Philipp Andreas Kilian popsal svého tchána jako příjemného, upřímného a práci oddaného podnikatele. Martin Engelbrecht byl ovšem nejen podnikatelem oddaným, ale především zdatným. Personálně dobře zajištěná dílna, umělecké a obchodní kontakty, početná škála nabízených produktů, stejně jako orientace v aktuálních trendech umožňovala

uspokojit rozsáhlé spektrum zákazníků takřka po celé Evropě. Engelbrechtovo vydavatelství produkovalo mapy, veduty, portréty, historické i náboženské výjevy, architektonické a scénografické listy, série s vojenskými náměty, módní vystřihovánky, dekorativní tisky s exotickými motivy, kostýmní obrazy, karikatury a rovněž perspektivní divadélka. V celkovém počtu bezmála pěti tisíc děl vzešlých z Engelbrechtovy dílny představují kolorovaná divadélka jen malou, ovšem zcela specifickou a výlučnou část produkce, která neměla na tehdejšímu trhu konkurenci.³⁾

Divadélka, která Engelbrecht nazýval „Perspektivischen vorstellungen“, jak je uvedeno na titulních listech děl, byla vyráběna ve třech velikostech. Největší formát má rozměry přibližně 16 × 21 cm, střední 9 × 14,5 cm a nejmenší 7,5 × 9 cm. Jednotlivá dílka se skládají z předního listu v podobě dekorativní brány, čtyř či pěti středních průhledových částí a plného pozadí (v případě několika velkých formátů jsou známy dvě varianty pozadí). K prohlížení divadélek sloužily krabice, do nichž byly jednotlivé listy v náležitém odstupu řazeny. Mohlo se jednat o horizontální bedny, jež mohly být v přední části opatřeny zvětšovací čočkou, případně složitější vertikální bedny, u nichž bývala kromě čoček použita rovněž zrcadla.

Základní rozvržení a způsob utváření prostoru vychází z dobové scénografické produkce. Augsburská dílna se mohla při tvorbě divadélek opírat o předlohy v podobě tisků zachycujících návrhy a realizace nejvýznamnějších barokních divadelních architektů: Ludovica Ottavia

1) Základní životopisné údaje k Martinu Engelbrechtovi: F. Schott, *Der Augsburger Kupferstecher und Kunstverleger Martin Engelbrecht und seine Nachfolger. Ein Beitrag zur Geschichte des Augsburger Kunst- und Buchhandels von 1719 bis 1896*. Augsburg 1924; A. Milano, *I diorami teatrali di Martin Engelbrecht e l'incisione ad Augsburg nel XVII secolo*, in: G. Strehler ed., *La camera dei sortilegi: autoritratto di una società nei diorami teatrali del '700*. Milano 1987, s. 11–19; D. Crépin, *Martin Engelbrecht und die Guckkastentheater im 18. Jahrhundert*, in: W. Brückner ed., *Tagungsband Ravenna 2006. Arbeitskreis Bild Druck Papier*, Bd. 11, Münster 2007, s. 156–170.

2) Celé znění privilegia přetiskuje F. Schott, o. c. pozn. 1, s. 12–14.

3) Friedrich Schott udává v soupisu vyhotoveném roku 1923 více než 4700 kusů. F. Schott, o. c. pozn. 1, s. 51–164.

Burnaciniho (1636–1707), Giacomu Torelliho (1608–1678), či třeba Giuseppeho Galli Bibieny (1696–1756). Právě z Bibienových prací jsou čerpány i některé konkrétní architektonické prvky a motivy, k čemuž bezpochyby přispělo i vydání jeho *Architettura e prospettiva dedicate alla maestà di Carlo Sesto imperador de' Romani*. Dílo Giuseppeho Galli Bibieny vytiskl na počátku čtyřicátých let 18. století Johann Andreass Pfeffel (1674–1748), augsburský rytec, vydavatel a dlouholetý spolupracovník Christiana Engelbrechta. Ovšem i sám Martin Engelbrecht se podílel na publikování scénografických návrhů. Roku 1735 v jeho dílně vznikly rytiny zachycující scény Pietra Righiniho (1683–1746) z prvního uvedení opery *Medo* od Leonarda Vinciho (1690–1730).⁴⁾ Scénografické tisky, z nichž augsburská dílna při tvorbě divadelních vycházela, však nemusely představovat pouhou inspiraci. Obliba grafik znamenavajících nejslavnější práce soudobých divadelních architektů mohla být zároveň jedním z impulsů stojících na počátku samotného nápadu produkovat zmenšené fantaskní divadelní scény.

Další z podnětů lze spatřovat ve vzrůstajícím zájmu o optické iluze a atrakce přinášející v průběhu 18. století tyto vizuální zábavy divákům napříč společenskými vrstvami. Značné rozšíření laterny magicy a obliba jejích iluzivních projekcí, vynález zagroskopu, který se záhy stal vyhledávanou atrakcí na trzích a poutích, vydávání nemalého množství stereoskopických tisků a přetrvávající záliba v anamorfních obrazech jsou toho výmluvnými doklady.⁵⁾ Engelbrechtův produkt tak invenčním způsobem doplňuje skupinu děl pracujících s perspektivní iluzí a vizuálními efekty.

Podle hrubých odhadů bylo od třicátých do sedmdesátých let 18. století vyhotoveno v augsburské dílně Martina Engelbrechta na 350 divadelních scén. Konkrétní počet, včetně jednotlivých námětů, je dnes znám pouze v případě největšího formátu. Katalog uspořádaný Albertem Mi-

Obr. 3: Grafický list z konvolutu lysické sbírky: Turnaj v zahradě (7 ks), legenda viz obr. 1, inv. č. LS 5172.

lanem a Wolfgangem Seitzem obsahuje 67 chronologicky řazených a číslovaných položek.⁶⁾ Tematická škála divadelních scén je nesmírně rozmanitá. Nevelké, sytě kolorované listy s perspektivními průhledy zachycují biblické scény, dvorské slavnosti, hony, divadelní představení, pohledy do městských ulic a přístavů, zahrady a parky, válečné a bitevní výjevy či třeba reálie z běžného měšťanského života. Na vytváření návrhů se podíleli nejméně dva umělci: Jeremias Wachsmuth (1712–1771) a Johann David Nesselthaler (1717–1776). Wachsmuth, ve své době vysoce ceněný rytec a inventor ornamentů, mimo jiné autor ilustrací k Hertlovu vydání *Iconologie Cesareho Ripy*, je doložen u osmadvaceti velkých formátů. Nesselthaler, který s Engelbrechtem spolupracoval dlouhodobě i na dalších tiscích, pak u třech. V případě zbylých divadel není autor předlohy znám.

V kmenovém mobiliáři zámku Lysice je společně s dalšími tisky z Engelbrechtovy dílny uloženo deset perspektivních divadel největšího formátu. Kdy přesně se tato díla do sbírky dostala a kdo je pořizoval, s jistotou nevíme. Jedinou, avšak velmi mlhavou, stopou je zmínka v pozůstalostním zámeckém inventáři Emanuela Piatihho z roku 1807. Mezi vybavením obrazárny, které obsahuje několik desítek pláten, jsou uvedeny „tři perspektivy“.⁷⁾ Zda se jednalo o některé z Engelbrechtových děl, není možné doložit, nicméně lze předpokládat, že minimálně mohlo jít o obdobný typ obrazu. Jednotlivé soubory vystřižených grafických listů jsou uloženy v podomácku vyrobených

4) A. Milano, *I diorami teatrali di Martin Engelbrecht*, Barockberichte 40/41, Salzburg 2005, s. 704–711, zde s. 706–707.

5) D. Rossell, *The Magic Lantern and Moving Images before 1800*, Barockberichte 40/41, Salzburg 2005, s. 686–693; G. Füsslin, *Der Guckkasten. Einblick – Durchblick – Ausblick*, Stuttgart 1995; W. Sztaba, *Die Welt im Guckkasten. Fernsehen im achtzehnten Jahrhundert*, in: H. Segeberg ed., *Die Mobilisierung des Sehens. Zur Vor- und Frühgeschichte des Films in Literatur und Kunst*, München 1996, s. 97–112; A. Steinmetz-Oppeland, *Camera obscura, Guckkasten und Laterna magica: Schauplätze optischer Repräsentation*, in: O. Breidbach ed., *Natur der Ästhetik – Ästhetik der Natur*, Wien 1997, s. 55–81; D. Franke, *Von der großen Bühne in den kleinen Kasten Guckkastenbilder und Perspektivtheater im 18. Jahrhundert*, in: A. Sommer-Marhis – D. Franke – R. Risatti ed., *Spettacolo barocco! Triumph des Theaters*, Wien 2016, s. 219–234.

6) A. Milano – W. Seitz, *Numerazione dei diorami teatrali di Martin Engelbrecht*, in: G. Strehler ed., o. c. v pozn. 1, s. 59–61.

7) Moravský zemský archiv, fond G 141 – Rodinný archiv lysické větve Dubských, kart. 1, inv. č. 1, hraběnka Antonie Dubská přebírá dědictví po otci rytíři Emanuelu Piatihho.

Obr. 4: Grafický list z konvolutu lysické sbírky: Nádherné schodiště (7 ks), legenda viz obr. 1, inv. č. LS 5167.

Obr. 5: Grafický list z konvolutu lysické sbírky: Město (7 ks), legenda viz obr. 1, inv. č. LS 5168.

obalech z měkkého modrozeleného papíru, na nichž jsou nalepena pořadová čísla a popisky. Číslování neodpovídá způsobu značení Engelbrechtova vydavatelství, zjevně tedy šlo o značení v rámci vlastní lysické sbírky. Ve fondu se nachází prázdná obálka označená číslem 1 a nadpi-

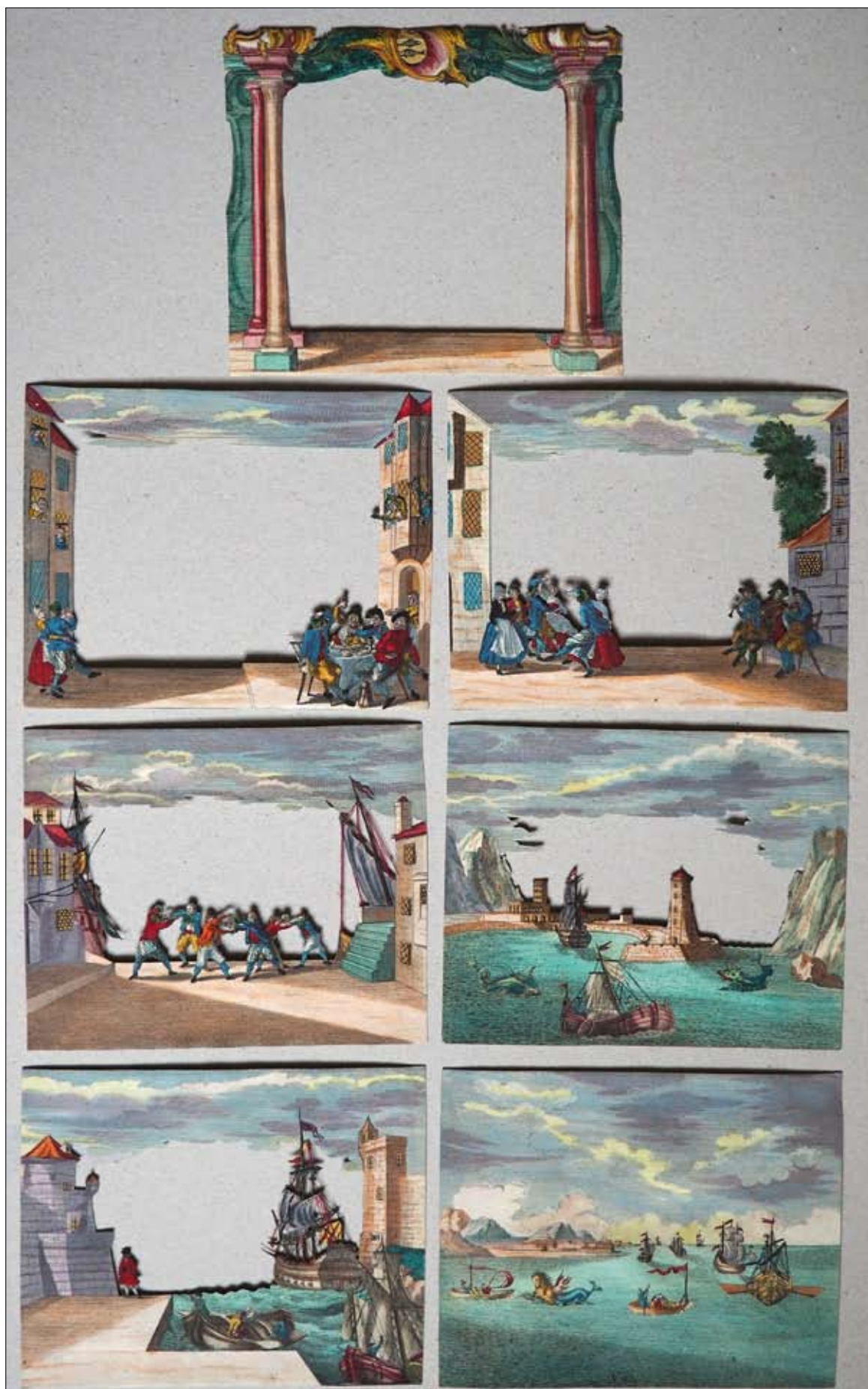
sem „Paradies“, zobrazení ráje však mělo u vydavatele původní pořadové číslo 61. Nejvyšším číslem – 38 – je v Lysicích označena bitevní scéna, dle originálního značení ale jde o č. 54.⁸⁾ Dnešní počet deseti kusů je tedy s velkou pravděpodobností jen torzem mnohem většího souboru čítajícího minimálně třicet osm položek, kterým sběratel zřejmě přiděloval vlastní pořadová čísla tak, jak díla do sbírky postupně pořizoval.

Z hlediska obsahu v Lysicích nacházíme velmi rozmanitý průřez tematikou, již augsburská grafická dílna zpracovávala. Svě zastoupení v perspektivních divadlech mají témata architektonická i dvorská a alespoň jedním exemplářem jsou reprezentovány náměty náboženské, lovecké a bitevní. Biblickou tematiku zastupuje scéna Bičování Krista (označeno No. 10, *Geisslung Christi*, dle vydavatele č. 52, nové inv. č. LS 5166), která je komponována do uzavřeného prostoru vytvářeného sloupem a klenbami, přičemž optickou iluzi hlubšího prostoru podtrhuje umístění schodiště do předposledního plánu. Centrem kompozice je postava Krista u středového sloupu, obklopená skupinami biřiců, které scéně dodávají na živosti (obr. 1).

Výjev Jezdecké školy (označeno No. 22, *Eine Schöne Reitsschule*, dle vydavatele č. 43, nové inv. č. LS 5169) zastupuje ryze dvorskou tematiku. V klenutém prostoru jízďárny je z profilu zachyceno několik jezdců na koních ve skoku. Jediná postava, která se nenachází v sedle, je stojící muž vlevo v popředí, který se otáčí k divákům. Do tematické skupiny oblíbených dvorských zábav náleží i scéna Sáňkování (označeno No. 23, *Magnifiquue Schliettenfaarde*, dle vydavatele č. 53, nové inv. č. LS 5170). Figurálně velmi

výpravná scenerie představuje skupinu dam na barokních saních tažených koňmi, které řídí vozkové. Vše se odehrává v městských kulisách, kde se v oknech domů nachází řada pozorovatelů chaotické scény (obr. 2). Další

8) A. Milano – W. Seitz, o. c. pozn. 6, s. 61.

Obr. 6: Grafický list z konvolutu lysické sbírky: Přístav (7 ks), legenda viz obr. 1, inv. č. LS 5171.

Obr. 7: Grafický list z konvolutu lysické sbírky: Bitevní scéna (7 ks), legenda viz obr. 1, inv. č. LS 5174.

typický obraz aktivit vyšší společnosti zachycuje zahradní slavnost s turnajem (označeno No. 25, *das Charouselle*, dle vydavatele č. 41, nové inv. č. LS 5172). Na pozadí zcela zaplněného zahradního pavilonu se odehrává velmi živá scéna s jezdci na koni, jenž se snaží z nízkého podstavce na zemi za pomoci šavle sebrat pytel, zatímco další účastníci turnajových her umístění po okrajích předních plánů pomáhají dotvářet iluzivní prostor (obr. 3).

Na pomezí dvorské a čistě architektonické tematiky je Nádherné schodiště (označeno No. 18, *Prächtige Stiegen*, dle vydavatele č. 66, nové inv. č. LS 5167) tvořené architektonickou strukturou klenutého prostoru, který vyplňuje dvouramenné schodiště s několika podestami. Na schodišti jsou téměř symetricky rozestavěny postavy dvořanů stoupajících po schodech nahoru, k divákům většinou obrácených zády. Tři postavy v popředí jsou naopak otočeny čelem a pomyslného pozorovatele zvou na scénu (obr. 4).

Mezi žánrové scény můžeme zařadit výjev s ulicemi města (označeno No. 19, *Illustrierte Strassen*, dle vydavatele č. 67, nové inv. č. LS 5168). Do brány tvořené dvěma věžicemi dekorovanými barokními palmetami a rokajemi je vsazen průhled na městské prostranství, v jehož středu stojí patrně radniční budova s volutovým štítem a v pozadí kostel. V popředí se odehrává běžný uliční ruch s řadou postav, přičemž samotným centrem výjevu je promenádující se pár (obr. 5). Kompozičně velmi podobná je i druhá městská scenerie z lysické sbírky (označeno No. 7, *die Stadt*, dle vydavatele č. 33, nové inv. č. LS 5165). Městské kulisy však v tomto případě mají oproti baroknímu spíše středověký charakter. Přístavní výjev (označeno No. 24, *See Haffen*, dle vydavatele č. 42, nové inv. č. LS 5171) zastupuje rovněž žánrové scény a lidovou zábavu. V kulisách přistavu s mohutnou plachticí v pozadí se odehrává veselice s muzikanty, tančícími měšťany, pijáky u stolu a několika rváči (obr. 6).

Loveckou tematiku reprezentuje štvance na jelena – Parforsní hon (označeno No. 31, *Ein par Force Jaagde*, dle vydavatele č. 55, nové inv. č. LS 5173), který není ohraničen stylizovanou bránou, jako většina perspektivních divadel, ale veškerý iluzivní prostor je vytvářen stromy. Centrum kompozice představuje jelen pronásledovaný loveckými psy, kterého z větší vzdálenosti obklopují postavy lovců na koních. Pozadí vyplňuje horská krajina s velkým zapadajícím sluncem, které je tvořeno pomocí průsvitky.

Válečné události a vojenská tematika jsou oblastí, jež se v produkci Engelbrechtova vydavatelství objevuje velmi často, nepřekvapí proto, že byla zpracována i formou perspektivního divadla. Bítevní scéna (označeno No. 38, *Eine Schaarfe Action*, dle vydavatele č. 54, nové inv. č. LS 5174), je dalším mnohofigurálním výjevem, kdy se na pozadí vzdáleného města a vojenského tábora odehrává živý zmatečný výjev vojenské šarvátky s jezdci na koních i pěšáky bojujícími šavlemi. Prostor je uvozen branou, již předstupují děla a další vojenské symboly (obr. 7).

Jednotlivé grafické listy z produkce Engelbrechtova vydavatelství, ať už jde o veduty, pohledy do zahrad, architekturu, náboženské náměty či zobrazení různých profesí a lidí v kostýmech, se vyskytují v našich sbírkách vcelku často. Vedle lysického zámku, kde je uložen soubor perspektivních divadel a dalších tisků se žánrovými a figu-

rálními výjevy a rovněž několik listů s drobnými motivy, které soužily jako vystřihovánky, se početnější skupiny Engelbrechtových grafik vyskytují v dalších zámeckých mobiliárních fondech a také v muzejních a knihovních sbírkách. Například na zámku v Duchcově je uloženo čtrnáct vedut Benátek a čtyři listy s náboženskými motivy, v Ploskovicích se nachází na tři desítky figurálních vyobrazení především z vojenského prostředí, v Moravské zemské knihovně je uchováno přes dvě stovky tisků s pohledy do zahrad francouzských zámků nebo veduty pocházející z Molloyovy sbírky map,⁹⁾ Moravská galerie v Brně vlastní soubor Engelbrechtových rytin podle kreseb německého architekta Bernharda Christopha Anckermanna a 330 mědirytů především s žánrovými a vojenskými výjevy ve vázaných do kožené vazby.¹⁰⁾ Perspektivní vyobrazení jsou však v tuzemských sbírkách ojedinělá. Další perspektivní divadla, stejného formátu jako v Lysicích, jsou uložena v mobiliárním fondu zámku Konopiště. Soubor z Konopiště je početně menší, obsahuje šest perspektivních divadel, která zastupují především světskou tematiku jinak velmi rozmanité produkce.¹¹⁾ Jiné exempláře z českých a moravských veřejných sbírek nejsou autorkám článku známy. Ze zahraničních institucí vlastní velmi významnou kolekci Engelbrechtových perspektivních divadel Theater Museum ve Vídni, jež řadu exemplářů prezentovalo na přehledové výstavě věnované baroknímu divadlu Spettacolo Barocco.¹²⁾ Lysický konvolut zahrnující deset perspektivních divadelék největšího formátu představuje v českém a moravském prostředí výjimečný soubor. Především pestrost zastoupených témat z něj činí velmi reprezentativní ukázkou specifického druhu grafické práce spojené s augsburskou dílnou Martina Engelbrechta, která ve své době získala mimořádnou oblibu.

Článek vznikl v rámci výzkumného úkolu cíle **Výzkum, dokumentace a prezentace movitého kulturního dědictví**, financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury dlouhodobého rozvoje výzkumné organizace NPÚ (DKRVO).

9) Např. pohled do zahrad zámku Saint Cloud v blízkosti Paříže, Moravská zemská knihovna, sign. BKB-0001.536.129.

10) Moravská galerie v Brně, inv. č. ST 19683 a inv. č. C 30846.

11) Lov jelena (dle vydavatele č. 14); Jarmark ve městě (dle vydavatele č. 15); Židovská oslava v altánu (dle vydavatele č. 10); Cvičení pandurů v táboře (dle vydavatele č. 20); Maškarní bál (dle vydavatele č. 25); Čtyři roční období (dle vydavatele č. 27).

12) Výstava se ve Vídni uskutečnila od 3. března 2016 do 30. ledna 2017 a doprovázel ji precizně připravený katalog: A. Sommer-Marhis – D. Franke – R. Risatti, o. c. pozn. 5.

PERSPEKTIVE THEATER MARTIN ENGELBRECHT AUS DEM MOBILIAR-FONDS DES SCHLOSSES IN LYSICE/LISSITZ

In den Sammlungen des Schlosses in Lysice befindet sich ein bedeutungsvolles Konvolut der grafischen Blätter und perspektiven Theater des Augsburger Graveurs und Editors Martin Engelbrecht (1684-1756). Die Werkstatt, in der sich auch andere Mitglieder seiner Familie engagiert haben, war zu dieser Zeit außergewöhnlich erfolgreich. Im Jahre 1718 hat Martin Engelbrecht vom Kaiser Karl VI. ein Privilegium erhalten, das seine Werke vor dem Kopieren und der Nachbildung beschützt hat. Die Engelbrechts-Werkstatt hat Veduten, Karten, Portraits, historische und Religions-, Genre- und Militärszenen, architektonische und Szenografie- Drucke oder Kostümbilder produziert. Ein völlig spezifischer Artikel, den die Werkstatt angeboten hat, waren die sog. perspektiven Theater – Abbildungen, die aus sechs bis sieben durchsichtigen Blättern zusammengesetzt wurden, die deren Besichtigung Schachteln dienten, wo die Blätter im Abstand eingelegt wurden. Ihr Vorbild war das Szenografie-Schaffen zum Beispiel des Theater-Architekten Giuseppe Galli Bibiena (1696-1756), dessen Theater-Entwürfe sich in der Form der grafischen Blätter verbreitet haben. Die Vorliebe für perspektive Theater hängt dann mit dem aktuellen Interesse für die optischen Illusionen und visuellen Effekte zusammen.

Während die geläufige Produktion der Engelberg Werkstatt in unseren Sammlungen insgesamt oft vertreten ist, sind perspektive Theater vereinzelt. Die größte und thematisch sehr bunte Kollektion ist in dem Schloss Lysice angelegt, wo sich insgesamt 10 Stü-

cke von den insgesamt 67 bekannten und nummerierten Produkte befinden (Nr. 33 – Blick in die Stadt, Nr. 41 – Turnier im Garten, Nr. 38 – Schlacht, Nr. 42 – Port, Nr. 43 – Reitschule, Nr. 52 – Geißelung Christi, Nr. 53 – Rodeln, Nr. 55 – Parforcejagd, Nr. 66 – Prachtvolles Treppenhaus, Nr. 67 – Stadt).

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Grafisches Blatt aus dem Konvolut der Sammlung in Lysice/Lissitz: Geißelung Christi (7 St.), das Verlag Martin Engelbrecht, Augsburg, 2. Drittel des 18. Jahrhunderts, Kupferstich, koloriert, Mobiliarfonds des staatlichen Schlosses Lysice, Inv.-Nr. LS 5166 (alle Aufnahmen Z. Michalová, 2017).

Abb. 2: Grafisches Blatt aus dem Konvolut der Sammlung in Lysice: Roeln (7 St.), Legende siehe Abb. 1, Inv.-Nr. LS 5172.

Abb. 3: Grafisches Blatt aus dem Konvolut der Sammlung in Lysice: Turnier im Garten (7 St.), Legende siehe Abb. 1, Inv.-Nr. LS 5172.

Abb. 4: Grafisches Blatt aus dem Konvolut der Sammlung in Lysice: Prachtvolles Treppenhaus (7 St.), Legende siehe Abb. 1, Inv.-Nr. LS 5167.

Abb. 5: Grafisches Blatt aus dem Konvolut der Sammlung in Lysice: Stadt (7 St.), Legende siehe Abb. 1, Inv.-Nr. LS 5168.

Abb. 6: Grafisches Blatt aus dem Konvolut der Sammlung in Lysice: Port (7 St.), Legende siehe Abb. 1, Inv.-Nr. LS 5171.

Abb. 7: Grafisches Blatt aus dem Konvolut der Sammlung in Lysice: Kampfszene (7 St.) Legende siehe Abb. 1, Inv.-Nr. LS 5174.

Übersetzung J. Kroupová